

ЗЕМЛЕДЕЛИЕ, АГРОХИМИЯ, КОРМОПРОИЗВОДСТВО, АГРОЭКОЛОГИЯ, ЛЕСНОЕ ХОЗЯЙСТВО

ӘОЖ 332.33

Э.А. МУРСАЛИМОВА, Г.Е. АХМЕТКЕРИМОВА
Казак ұлттық аграрлық университеті, Алматы қаласы

ЖЕРДІ ҚОРҒАУДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Аннотация

Қазақстандағы жер қатынастарын құқықтық реттеу нақты аумактардың табиғат жағдайларымен және материалдық өндірістің бағытымен тығыз байланысты. Адам қоғамының даму үрдісінде жерді шаруашылық мақсатта пайдалану жер қатынастарын құқықтық реттеудің жолдарын қарастыруды міндеттейді.

Кілт сөздер: жер құқығы, жер қатынастары, жер-құқықтық реттеу, жерді қорғау, жердің тозуы.

Жер адамзат үшін барлық байлықтың негізі ретінде аса бағалы болып табылады. Ол ең алдымен адамдар үшін жалғыз тұрғылықты жер, өндірістің барлық салаларын орналастыру және дамытудың кеңістіктік базисы болып табылады [1].

Жер-құқықтық реттеудің пәні болып кез келген жер қатынасы емес, нақты экономикалық құндылығы бар жерлер жатады. Бұл жағдайларда жер жеке меншік және пайдалану объектісі, жалпы аумактық өндірістік-шаруашылықтық, әлеуметтік іс-әрекеттің, ал ауыл және орман шаруашылығында өндірістің негізгі құралы және жағдайы болып табылады. Жердің атқаратын көптеген экономикалық, әлеуметтік және басқа қызметтеріне орай, оның объективті ерекшеліктері жер қатынастарын кешендік, бағытталған құқықтық қамтамасыз етуін талап етеді.

Жер қатынастарының құрылымы жерге деген меншіктің түрлері мен формаларына, қоғамда болып жатқан экономикалық және әлеуметтік жаңартулар, нақты мақсаттар, жер саясатының міндеттеріне байланысты болады. Ұлттық құқық жүйесінде жер құқығы жайлы дербес саланың болуы ең алдымен жердің материалдық әлемнің және құқықтық реттеудің объектісі болып табылатынына байланысты.

Жер мемлекеттік аумақ ретінде мемлекеттік егемендік тарайтын аумақтағы барлық табиғи компоненттерді қамтиды. Жер жер-құқықтық реттеудің, табиғи ортаның объектілерінің бірі ретінде оған басқа табиғи объектілер, мысалы жер қабаты кірмейді.

Жер қатынастарының мазмұны жерге деген меншіктің түрлері мен формаларынан қоғамда экономикалық және әлеуметтік өзгерістермен нақты мақсаттар, жер саясатының міндеттеріндегі өзгерістерге байланысты әртүрлі болып келеді.

Жер құқығының жалпы бөлігі барлық саланың нормативтік жағдайларын қамтитын құқықтық институттардан тұрады, олардың іс-әрекеті барлық немесе көптеген жер қатынастарының түрлерін қамтып, жер қатынастық реттеудің принциптік жалпымағыналық және негізінқалаушылық жағдайын білдіреді. Жер занының мазмұнына сүйснер болсақ, жалпы бөлімге төмендергідей институттарды жатқызуға болады: жерге деген меншік құқығы, жер пайдалану құқығы, жер қорын мемлекеттік басқару, жеке меншік құқығын және жерге деген басқа да құқықтарды қорғау, жерге байланысты құқықбұзушылыққа заң жүзінде жауапкершілік, жер процессі. Жалпы жер құқығының институттарының нормалары тұра немесе жанамалы – айрықша бөлікті институттар нормалары арқылы қызмет етеді. Айрықша бөлікті институттар нормалары арқылы, жер қатынастарына жататын сұраптарды реттеудің ерекшеліктері ескеріле отырып нақтыланады.

Жер құқығының айрықша бөлігі жекелеген жер категорияларын қорғау және жерді құқықтық пайдалану режимін анықтайтын институттардан құралады. Заңда көрсетілген жер категорияларының негізгі пайдалану мақсатына сәйкес, құқықтық режимді анықтайтын

институттардың негізгі бөлігіне: ауылшаруашылық мақсатындағы жер; елді мекендердің (калаар, қала типіндегі поселкелер және ауылдық елді мекендер) жері; өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге ауылшаруашылық емес мақсаттағы жер; айрықша қорғалатын табиги аумақтардың, сауықтыру, рекреациялық және тарихи - мәдени мақсатындағы жер; орман қорының жері; су қорының жері; босалық жерлер жатады [2].

Арнайы бөлімнің институттары жер қорының әр жеке санатының жерлерін пайдалану және қоргаудың, жерді басқару қатынастарының құқықтық реттеу ерекшеліктерін көрсетеді.

Жер құқығының әдістері: өктем әдіс жер қатынастарын биліктік-өктемдік негізде реттеу, яғни заңдық әсер тек жоғарыдан мемлекеттік билік тарапынан әсер етілетін жағдайда, субъектілердің жағдайы дәреже сатысы, жақтардың заңдық тенденциялары анықталады.

Диспозитивтік әдісі тек жер қатынастарының қатысушыларының ортақ параметрлері, екі жақтың заң жүзіндегі тенденгі, оларға бесітілген шенберде өздерінің қарым-қатынастарын өз күштерімен ретке келтіру мүмкіндігін беру болып табылады.

Жер құқығының әдісі нормативтік - құқықтық жүйенің құрамындағы, жер қатынастарына заңдық әсер ету мүмкіндігін, жолдарын, әдістерін анықтайтын, жер қатынастарының құқықтық реттеу үрдісінің өзекті жүйе жасауышы элементі болып табылады [3].

Жер құқығының қағидалары реттеуші-қызметтік сипаттарға ие: а) жер қатынастарын тікелей реттейді; б) нақты жер қатынасының реттеуде қайшылықтар мен кемшіліктерді шешу құралы болып табылады; в) негізгі бағыттарды анықтайтын, норма жасау және құқық қолдануды жетілдіруде бағыт беруші рөл атқарады; г) жер - құқықтық реттеудің жүйелілігін қамтамасыз етеді; д) жер саясатының жер қатынастарының субъектілерінің әлеуметтік-экономикалық қызығушылықтарына сәйкестігінің құқықтық көрсеткіші болып табылады.

Қоршаған ортаның бір бөлігі ретінде жерді қоргауға бағытталған құқықтық, ұйымдастыру, экономикалық, технологиялық тағы басқа шаралардың жүйесі, жерлерді ауылшаруашылық және орман шаруашылығы айналымынан негізсіз алу, сонымен бірге топырақты қалпына келтіруге және құнарлылығын арттыру шаралары жатады [4].

Жерді қоргаудың мақсаттары:

- жерді тозудан және бұзылудан сактау, өнеркәсіпті экологиялық қауіпсіз ету, шаруашылық қызметінің қолайсыз зардаптарын суармалы және тағы да басқа шараларды жүргізу арқылы алдын-алу.

- тозған және бұзылуға ұшыраған жерлерді қайта қалпына келтіру және жақсарту;
- экологиялық нормативтер тәжірибесіне жерді тиімді пайдалануды енгізу.

Жериеленуші және жер пайдаланушылар жерді қоргауға бағытталған төмендегідей шаралар өткізулері керек:

- жерлерді тозудан және бос қалудан, су және жел көрізінен, су тасқынынан, су алып кетуден, батпақтану, екінші тұздалу, қатқылданудан, өндіріс қалдықтарынан, химиялық, биологиялық, радиоактивті және басқа зиянды заттардан, басқа да кирау үрдістерінен сактау;

- ауылшаруашылық жерлерді өсімдіктердің ауруларынан және карантиндік зиянкестерден, арамшөптер, бұта және ұсақ ағаштардың басуынан, жер күйінің нашарлауының басқа түрлерінен қорғау;

- бұзылған жерлерді қайта өңдеу және олардың құнарлылығын және жерінің басқа да пайдалы қасиеттерін қалпына келтіру, оны шаруашылық айналымына дер кезінде тартуы;

- жер бұзуға қатысты жұмыстарды жүргізу кезінде топырақтың құнарлық қабатын сактау.

Жерді нашарлаудан сактау мақсатында ластанған аумақтардың құнарлылығын қалпына келтіру, сонымен қатар, химиялық, биологиялық, радиоактивті және тағы басқа зиянды заттардың құрамын асыра пайдалану арқылы, өндіріс және қолданыс қалдықтары, қалдық сулармен зақымдалған ауылшаруашылық жайылымдардың, жерлердің құнарлығын қалпына келтіру мүмкін болмаған жағдайда, сонымен бірге өсімдіктердің ауруларынан және карантиндік зиянкестер жұқтырылған жерлерді консервациялау Қазақстан Республикасының Үкіметі орнатқан тәртіпке сай қарастырылады.

Жериеленушілерді мен жерпайдаланушылардың жерді тиімді пайдалану және қоргауға қызығушылығын арттыру мақсатында, жерді қорғау мен пайдалану салықтар туралы заңдармен және бюджеттік заңнамада орнатылған тәртіпке орай жүзеге асуы мүмкін.

"Жер қатынастары және оларды әкімдік-құқықтық қорғау" жер қатынастарының негізгі түсініктерін, сонымен қатар жерді қорғау және тиімді пайдалануды қамтыды.

ӘДДЕБІЕТ

- 1 Казакстан Республикасының Жер кодексі, 20 маусым 2003. -№442-II.
- 2 Казакстан Республикасының «Жер туралы» заңы, 24 қантар 2001. -№152 – II.
- 3 Жер Кодексі: өзекті мәселелер және оларды шешу. АгроИнформ. (10), сәуір, 2003. -№ 4.
- 4 <http://ecoclub.nsu.ru>

REFERENCES

- 1 Kazakstan Respublikasının Zher kodeksi, 20 mausym 2003, -№442-II.
- 2 Kazakstan Respublikasının «Zher turaly» zami, 24 kantar 2001. -№152 – II.
- 3 Zher kodeksi: ozekti maseleler Jane olardi chechu. Agroinform. (10), april, 2003. -№ 4.
- 4 <http://ecoclub.nsu.ru>

Резюме

Ә.А.МУРСАЛИМОВА, Г.Е.АХМЕТКЕРИМОВА

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ ЗЕМЕЛЬ

Правовое регулирование земельных отношений в Казахстане находится в тесной взаимосвязи с природными условиями конкретных территорий и направленностью материального производства. Вовлечение земель в сферу хозяйственного использования обуславливает поиск путей правового регулирования земельных отношений в процессе эволюции человеческого общества.

Ключевые слова: земельные ресурсы, земельное право, земельно-правовое регулирование, защита земель, деградация земель

Summary

E.A.MURSALIMOVA, G.E.AKHMETKERIMOVA

LEGAL REGULATION OF LANDS PROTECTION

Legal regulation of land relations in Kazakhstan is in close interrelation with natural conditions of specific areas and direction of material production. Involvement of land to the sphere of economic use stipulates searching for ways of legal regulation of land relations in the process of evolution of human society.

Keywords: Land resources, land right, land and legal regulation, land protection, land degradation

Поступила 21.02.2013 г.